

Warszawa, 29.09.2021 r.

925 /2021/MG

**OPINIA PRZYJACIELA SĄDU
HELSIŃSKIEJ FUNDACJI PRAW CZŁOWIEKA
w sprawie z powództwa Mirosława Koźlakiewicza przeciwko Fundacji Ośrodek
Kontroli Obywatelskiej OKO w Warszawie oraz ██████████
rozpatrywanej przez Sąd Apelacyjny w Warszawie (sygn. akt: I ACa 335/21),
złożona na podstawie art. 63 k.p.c.**

I. UWAGI WSTĘPNE

Amicus curiae – „opinia przyjaciela sądu” jest znaną w praktyce sądów zagranicznych, a także w Polsce, formą wyrażania przez organizacje pozarządowe opinii prawnej w postępowaniach sądowych w sprawach związanych z profilem działalności danej organizacji. „Opinia przyjaciela sądu” ma na celu przedstawienie szczególnego poglądu organizacji społecznej na sprawę rozpatrywaną przed sądem. Ma pomóc w kompleksowym rozpoznaniu sprawy, z uwzględnieniem argumentów oraz poglądów, które być może nie zostały podniesione przez strony w postępowaniu, a mają znaczenie z perspektywy celów statutowych organizacji społecznej.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: „HFPC”, „Fundacja”) podejmuje się sporządzenia „opinii przyjaciela sądu” w sprawach, w których, naszym zdaniem, wymaga tego interes społeczny. Celem opinii nie jest przedstawianie nowych dowodów lub okoliczności faktycznych. W „opinii przyjaciela sądu” odnosimy się do ogólnych zasad ważnych z punktu widzenia przestrzegania standardów praw człowieka, gdy są one adekwatne w danym stanie faktycznym. Zadaniem „przyjaciela sądu” jest zwrócenie uwagi na różne aspekty sprawy w kontekście poszanowania Konstytucji, prawa międzynarodowego oraz w szczególności orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: „ETPC”, „Trybunał”).

HFPC jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest ochrona praw człowieka, w tym kontrola ich przestrzegania przez organy władzy publicznej w Polsce. Niniejsza sprawa ma istotne znaczenie z punktu widzenia celów statutowych HFPC. Nasz głos w niej jest podyktowany troską o przestrzeganie standardów swobody wypowiedzi, które uznaje się za fundamentalne prawo podstawowe, odgrywające kluczową rolę w demokratycznym społeczeństwie. Wyrażamy nadzieję, że Wysoki Sąd zechce wziąć pod rozwagę przedstawioną „opinię przyjaciela sądu”, dzięki czemu przyczyni się ona szerszemu interesowi publicznemu i tym samym będzie sprzyjała urzeczywistnieniu standardów ochrony praw człowieka w Polsce.

II. STAN FAKTYCZNY

Pozwana Fundacja Ośrodek Kontroli Obywatelskiej OKO jest wydawcą strony internetowej OKO.press. Wedle informacji dostępnej na portalu, „OKO.press to portal sprawdzający fakty i prowadzący dziennikarskie śledztwa, medium społecznościowe i archiwum życia publicznego”. Jednym z deklarowanych celów OKO.press jest obywatelska kontrola działań władzy.

Pozwany ██████████ pełnił funkcję wójta Gminy Wiśniewo, gdzie znajdują się fermy należące do Cedrob S.A., których dotyczyły sporne publikacje prasowe.

Powód Mirosław Koźlakiewicz jest założycielem, akcjonariuszem oraz przewodniczącym Rady Nadzorczej spółki Cedrob S.A., największego polskiego producenta drobiu. Sam powód jest zaś jednym z największych hodowców drobiu w regionie.

Dnia 24 kwietnia 2018 r. na stronie internetowej OKO.press ukazał się artykuł zatytułowany „Śmierdzący biznes za unijne pieniądze. Międzynarodowe śledztwo z udziałem Oko.Press” (<https://oko.press/smierzacy-biznes-za-unijne-pieniadze-sledztwo/>). Artykuł zawierał częściowe wyniki śledztwa dziennikarskiego, w które zaangażowani byli dziennikarze z ośmiu państw Unii Europejskiej. Śledztwo miało na celu zbadanie wpływu szczodrze dotowanego z funduszy unijnych przemysłu hodowlanego na środowisko i lokalne społeczności i zostało zainicjowane przez Greenpeace, które też częściowo sfinansowało publikację. W artykule ukazano przemysłowych producentów drobiu jako trucielei środowiska na ogromną skalę, zaś powoda powiązano m.in. z procederem nielegalnej wywózki nieczystości z ferm na okoliczne łąki. W artykule znalazły się też informacje o fetorze wydzielającym się z ferm oraz o amoniaku wytwarzanym na masową skalę jako produkt uboczny produkcji drobiu,

który zaturuwa gleby i wody gruntowe. Autorzy artykułu dowodzą też, że powód, jako potentat branży drobiarskiej, korzystał ze znacznych dopłat bezpośrednich z funduszy Unii Europejskiej.

Na łamach artykułu powołano m.in. raport kontroli NIK, statystyki GUS i publikacje naukowe, przytaczano też wypowiedzi Wójta Gminy Wiśniewo i jej mieszkańców. Zacytowano wypowiedź pozwanego [REDAKTOWANE] – ówczesnego Wójta Gminy Wiśniewo – który nazwał proces rozrastania się zespołu ferm drobiarskich na terenie Gminy Wiśniewo „bezwzględną ekspansją” i „wolną amerykanką”. Na podstawie jego wypowiedzi wysnuto też wniosek, że koszty społeczne przemysłowej hodowli drobiu na terenie gminy znacznie przewyższają znikome korzyści. Dnia 10 kwietnia 2018 r. – 14 dni przed publikacją artykułu – autorzy tekstu podjęli próbę skontaktowania się z powodem, przesyłając swoje zapytania na adres email Cedrob S.A., jednak nie uzyskali na nie odpowiedzi do dnia publikacji.

W dniu 22 maja 2018 r. Sąd Okręgowy w Warszawie udzielił zabezpieczenia Mirosławowi Koźlakiewiczowi poprzez nakazanie pozwanej fundacji usunięcia przedmiotowego artykułu na czas trwania postępowania oraz wyznaczył powodowi dwutygodniowy termin na wytoczenie powództwa o ochronę dóbr osobistych.

Po skutecznej egzekucji środka zabezpieczającego, w dniu 31 sierpnia 2018 r. na stronie OKO.press ukazał się artykuł zatytułowany „Duszenie wolności słowa. „Król drobiu” zmusza OKO.Press do usunięcia artykułu przed procesem” (<https://oko.press/mirosław-koźlakiewicz-biznesmen-do-2015-w-po-dzis-sponsor-prawicowych-impres-zmusza-oko-press-do-usuniecie-tekstu/>), w którym opisano okoliczności uzyskania i egzekucji wydanego przez Sąd Okręgowy zabezpieczenia, a także podano szereg faktów na temat działalności politycznej i gospodarczej powoda (m.in. fakt bycia członkiem Platformy Obywatelskiej w przeszłości i sprawowania mandatu posła z ramienia tej partii, okoliczność, że był on w przeszłości przez media określany jako „król drobiu” i inne) oraz spółki Cedrob S.A. (m.in. powiązanie powoda ze sponsoringiem przez Cedrob S.A. prawicowych wydarzeń, takich jak gala tygodnika „Sieci”). W tle tytułu artykułu umieszczono zdjęcie powoda. Przytoczono też ponownie główne tezy pierwszego z opublikowanych artykułów.

Dnia 17 października 2018 r., na skutek zażalenia pozwanej fundacji na postanowienie o zabezpieczeniu, Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że oddalił wniosek o zabezpieczenie, zaś orzeczenie o kosztach postępowania

zażaleniowego pozostawił Sądowi I instancji do rozstrzygnięcia w orzeczeniu kończącym postępowanie.

W dniu 13 grudnia 2018 r. na stronie OKO.press opublikowany został kolejny artykuł zatytułowany „Wygraliśmy rundę z „królem drobiu”. Przywracamy tekst o śmierdzącym biznesie za pieniądze UE” (<https://oko.press/wygralismy-runde-w-sporze-z-krolem-drobiu-przywracamy-tekst-o-smierdzacym-biznesie-za-unijne-pieniadze/>). W tle tytułu artykułu po raz kolejny umieszczono zdjęcie powoda. W artykule jeszcze raz opisano okoliczności wydania i uchylenia postanowienia o zabezpieczeniu, powtórnie opisano okoliczności i wyniki śledztwa dziennikarskiego skutkującego publikacją pierwszego z artykułów (w tym powtórzono tezę, że przemysłowi hodowcy drobiu i trzody chlewnej ponoszą odpowiedzialność za zatrucie środowiska naturalnego), a także ponownie nakreślono związki powoda i spółki Cedrob S.A. ze światem polityki.

W dniu 19 listopada 2020 r., Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo (sprawa o sygn. akt III C 955/18) oraz obciążył powoda kosztami procesu. Sąd uznał m.in., że sporne artykuły zostały przygotowane z dochowaniem najwyższych standardów dziennikarskiej rzetelności, informacje dotyczące powoda były prawdziwe, zaś formułowane oceny mieściły się w dopuszczalnych ramach. Dnia 11 marca powód wniósł apelację do Sądu Apelacyjnego w Warszawie.

III. OCENA PRAWNA

Kontekst sprawy i strategiczne działania prawne przeciwko partycypacji społecznej (SLAPP)

Ocenę prawną bieżącej sprawy należy rozpocząć od zwrócenia uwagi na jej okoliczności. Mianowicie, pierwszy ze spornych artykułów („Śmierdzący biznes za unijne pieniądze. Międzynarodowe śledztwo z udziałem OKO.Press”) był rezultatem szeroko zakrojonego śledztwa dziennikarskiego pod auspicjami Greenpeace, prowadzonego na większą skalę niż tylko w województwie mazowieckim przez międzynarodowy zespół dziennikarzy. Dziennikarze ci wzięli pod lupę i drobiazgowo zbadali powiązanie między przemysłami drobiarskim i chlewnym a zanieczyszczeniem środowiska i innymi konsekwencjami prowadzenia przemysłowej hodowli dla lokalnych społeczności. Jak ocenił Sąd I instancji, śledztwo było oparte na znacznej ilości źródeł i poparte wywiadami przeprowadzonymi w terenie, co doprowadziło do drobiazgowego i rzetelnego opisanie negatywnego wpływu

przemysłu hodowlanego na lokalne społeczności. Wedle wszelkiego prawdopodobieństwa więc, przytoczone na łamach spornych artykułów informacje są wiarygodne, a dziennikarze zwrócili uwagę na realne problemy społeczności, które opisują. W tej sytuacji wydaje się, że zainicjowanie postępowania przez powoda, będącego jednym z największych przedsiębiorców w regionie, nosi znamiona tzw. strategicznych działań prawnych przeciwko partycypacji społecznej (ang. *Strategic Lawsuits Against Public Participation* - SLAPP). Termin ten ukuty został jeszcze w latach '80 ubiegłego wieku, jednak niedawno stał się on obiektem wzmożonego zainteresowania doktryny oraz instytucji Unii Europejskiej¹. Strategia SLAPP to swego rodzaju odwet za wyrażaną w przestrzeni publicznej przez dziennikarzy, aktywistów, sygnalistów czy naukowców krytykę dotyczącą społecznie ważnych kwestii, wymierzona w osoby związane z szeroko pojętym kręgiem władzy lub wpływowo osoby prywatne². SLAPP przybiera postać przeniesienia debaty z płaszczyzny politycznej lub społecznej na prawną w celu zaangażowania krytyka w długotrwały spór i jego ekonomiczne lub psychiczne wyczerpanie³. Co znamienne, celem strategii SLAPP jest nie tyle wygranie procesu, lecz proces sam w sobie. Służy on bowiem odwróceniu uwagi od przyczyny krytyki, a także drenuje zasoby przeciwnika, najczęściej nie dysponującego zasobami porównywalnymi z tymi dostępnymi inicjatorowi SLAPPu.

W dłuższej perspektywie rezultatem zastosowania strategii SLAPP jest wywołanie tzw. efektu mrozącego (ang. *chilling effect*) zarówno u przeciwnika procesowego jak i u osób trzecich, które potencjalnie mogłyby przeprowadzić krytykę inicjatora tego rodzaju strategii. Istotą efektu mrozącego jest powstrzymanie się przez uprawnionego przed czynieniem użytku z własnych praw, ze względu na obawy przed koniecznością ich wyczerpującej (psychicznie i nierzadko ekonomicznie) obrony przed sądem. HFPC pragnie zwrócić uwagę Sądu na możliwość wystąpienia tzw. efektu mrozącego na skutek bieżącej sprawy i to pomimo faktu, że ma ona charakter cywilny. ETPC stoi na stanowisko, że nawet już samo nakazanie publikacji sprostowania tekstu dziennikarskiego może mieć skutek paralizujący dla debaty publicznej⁴.

¹ Zob. m.in. obszerny raport opracowany z funduszy Parlamentu Europejskiego, na łamach którego rekomenduje się przyjęcie dyrektywy anti-SLAPP: Parlament Europejski, *The Use of SLAPPs to Silence Journalists, NGOs and Civil Society*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/IPOL_STU\(2021\)694782_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/IPOL_STU(2021)694782_EN.pdf) (dostęp: 02.09.2021 r.).

² P. Bárd *et al.* *SLAPP in the EU context*, Academic Network on European Citizenship Rights 2020, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ad-hoc-literature-review-analysis-key-elements-slapp_en.pdf (dostęp: 02.09.2021 r.), s. 4.

³ Parlament Europejski, *op. cit.*, s. 8.

⁴ Wyrok ETPC z 1 grudnia 2009 r. w sprawie *Karsai p. Węgrom*, nr skargi 5380/07.

Wydaje się to być szczególnie godne wzięcia pod uwagę w przedmiotowej sprawie, która toczy się już od ponad trzech lat i w której zastosowano środek zabezpieczający przybierający charakter swoistej cenzury represyjnej pierwszego ze spornych tekstów.

W doktrynie wskazuje się, że strategia SLAPP jest tym skuteczniejsza (tj. wywołuje tym silniejszy efekt mrozący i tym bardziej angażuje przeciwnika i drenuje jego zasoby), im dłuższe postępowanie w sprawie (odzwierciedla to założenie, że celem SLAPPu jest nie tyle zwycięstwo procesowe, a proces jako taki). W tej sytuacji, możliwie szybkie kończenie postępowań o charakterze SLAPP jest niezwykle pożądane, nie tylko z uwagi na dane, pojedyncze postępowanie, ale także na przyszłość – szybkie kończenie postępowań tego rodzaju zmniejsza chęć posługiwania się tą taktyką w przyszłości⁵. To z kolei jest niezwykle korzystne z punktu widzenia pluralistycznej, nieskrępowanej debaty publicznej.

Wolność wypowiedzi jako fundament ustroju demokratycznego

Niezależnie od powyższego, HFPC pragnie zwrócić uwagę Sądu na fundamentalny charakter swobody wypowiedzi we współczesnych społeczeństwach demokratycznych. Swoboda wypowiedzi jest zagwarantowana zarówno przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej (art. 54), jak i Europejską Konwencję Praw Człowieka (art. 10; dalej: „EKPC”). Art. 54 ust. 1 Konstytucji stanowi, iż: „każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich opinii oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji”. Zgodnie z art. 10 ust. 1 EKPC: „każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych”. Treść art. 10 EKPC należy interpretować w świetle orzecznictwa ETPC, który wielokrotnie podkreślał, że „swoboda wypowiedzi jest warunkiem nie tylko rozwoju społeczeństwa demokratycznego, ale także możliwości samorealizacji jednostki”⁶. Daje to podstawę do wyróżnienia w doktrynie indywidualnego i zbiorowego aspektu wolności wypowiedzi. Pierwszy wymiar odnosi się bezpośrednio do autonomii i wolności przysługującej każdemu człowiekowi od momentu urodzenia. W wymiarze zbiorowym natomiast, wolność wypowiedzi uznawana jest za warunek *sine qua non* prawidłowego funkcjonowania pluralistycznych

⁵ P. Bárd *et al.*, *op. cit.*, s. 26-27.

⁶ Wyrok ETPC z 7 grudnia 1976 r. w sprawie *Handyside p. Wielkiej Brytanii*, skarga nr 5493/72.

społeczeństw państw demokratycznych⁷. W ramach tego drugiego aspektu znaczenie kluczowe ma zaś działalność mediów, funkcjonujących w warunkach wolności i pluralizmu, co w Konstytucji RP zostało podniesione do rangi zasady ustrojowej (art. 14). Tylko przy spełnieniu wymogu wolności i pluralizmu mediów, mogą one pełnić funkcję kontrolną wobec władzy publicznej, realizującą się w określaniu mediów mianem tzw. publicznego stróża (ang. *public watchdog*). Zbiorowy charakter wolności wypowiedzi, zawierający się w uznaniu, że bez pluralistycznej debaty publicznej demokracja nie może funkcjonować prawidłowo, ma znaczenie kluczowe w przedmiotowej sprawie, gdyż dotyczy ona wypowiedzi dziennikarskiej poruszającej kwestie budzące uzasadnione zainteresowanie społeczne, które powinny być przedmiotem wzmoczonej społecznej kontroli.

Tym niemniej, swoboda wypowiedzi nie ma charakteru absolutnego i może w niektórych sytuacjach podlegać ograniczeniom. Zostały one sprecyzowane w art. 10 ust. 2 EKPC. Przepis ten zakłada, że ingerencja w swobodę wypowiedzi jest dopuszczalna wyłącznie przy spełnieniu łącznie trzech warunków. Po pierwsze, możliwość ingerencji musi być przewidziana przez prawo krajowe (jest to tzw. kryterium legalności formalnej). Po drugie, ingerencja musi być konieczna w demokratycznym społeczeństwie (kryterium konieczności). Po trzecie, ograniczenie może mieć miejsce jedynie, jeżeli służy ochronie wyraźnie wskazanych przez art. 10 ust. 2 dóbr lub interesów (kryterium celowości)⁸. Należą do nich między innymi zapewnienie bezpieczeństwa publicznego, zapobieżenie zakłócaniu porządku publicznego oraz ochrona dobrego imienia oraz praw innych osób. Z punktu widzenia niniejszej sprawy najistotniejsze znaczenie ma to ostatnie dobro.

Nie ulega wątpliwości, że wydanie wyroku zgodnie z żądaniami pozwu w niniejszej sprawie będzie równoznaczne z ingerencją w wolność wypowiedzi pozwanych. Jednocześnie, możliwość dokonania takiej ingerencji jest przewidziana przez prawo w art. 24 kodeksu cywilnego, w oparciu o który powództwo zostało wytoczone. Zachodzi zatem konieczność dokonania oceny pozostałych kryteriów dopuszczalności ingerencji w wolność wypowiedzi pozwanych. W związku z tym HFPC pragnie powołać następujące standardy szczegółowe, które znajdują odzwierciedlenie w orzecznictwie ETPC i mogą się okazać przydatne Sądowi do oceny stanu faktycznego w bieżącej sprawie.

⁷ W. Brzozowski, A. Krzywoń, M. Wiącek, *Prawa człowieka*, Warszawa 2019, s. 224.

⁸ I.C. Kamiński, *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, 2010, LEX.

Konieczność dokonania kwalifikacji spornych wypowiedzi jako opinii albo wypowiedzi o faktach

W ocenie HFPC, istotnego znaczenia w przedmiotowej sprawie nabiera ocena charakteru wypowiedzi, o które toczy się spór. W podobnych sprawach bowiem ETPC każdorazowo zaleca poprawne zakwalifikowanie wypowiedzi jako opinii albo wypowiedzi o faktach⁹. Trybunał zwraca uwagę na to, że samo zaniechanie dokonania takiej analizy może narazić sąd krajowy na zarzut naruszenia wolności słowa¹⁰. Istotą opinii jest przekazanie subiektywnego sądu o zjawisku, rzeczy lub osobie, a nie ujawnienie o nich obiektywnej informacji. Opinia więc nie może być oceniana w kategoriach prawdy lub fałszu. O dopuszczalności opinii potencjalnie godzącej w czyjeś dobre imię decyduje natomiast m.in. okoliczność, czy była ona oparta na dostatecznej podstawie faktycznej, przy czym w sprawach mających istotne publiczne znaczenie wystarcza wykazanie jedynie „niewielkiej podstawy faktycznej” (ang. *slim factual basis*)¹¹.

Przekładając powyższe na stan faktyczny bieżącej sprawy, wydaje się, że roszczenia powoda dotyczą zarówno twierdzeń o faktach (m.in. twierdzenie, że powód jest „sponsorem prawicowych imprez”) jak i sądów wartościujących (np. określenie znacznej rozbudowy ferm powoda mianem „wolnej amerykanki”), opartych jednak na informacjach uzyskanych w toku śledztwa dziennikarskiego.

W przypadku spornych twierdzeń o faktach oraz faktycznych podstaw opinii do głosu dochodzą wymogi dziennikarskiej rzetelności, które powinno się stosować jako kryteria pozwalające ocenić dopuszczalność formułowanych twierdzeń. Podstawowym z wymogów stawianych przez ETPC dziennikarzom, jest obowiązek weryfikowania twierdzeń, które mogą godzić w czyjeś dobre imię¹². Prawdziwe twierdzenie o faktach w sprawie o znaczeniu publicznym co do zasady zawsze zwalnia dziennikarza z odpowiedzialności, jednak może się zdarzyć, że dziennikarz, działając w dobrej wierze i zgodnie ze standardami dziennikarskiej rzetelności, mimo wszystko minął się z prawdą. Do oceny tego rodzaju sytuacji, w sprawie Marian Maciejewski przeciwko Polsce, Trybunał przytoczył następujące kryteria

⁹ Wyrok ETPC z 8 lipca 1986 r. w sprawie *Lingens p. Austrii*, skarga nr 9815/82.

¹⁰ Wyrok ETPC z 1 lipca 1997 r. w sprawie *Oberschlick p. Austrii*, skarga nr 20834/92.

¹¹ Por. wyrok ETPC z 25 stycznia 2007 r. w sprawie *Arbeiter p. Austrii*, nr skargi 3138/04; wyrok ETPC z 12 lipca 2001 r. w sprawie *Feldek p. Słowacji*, nr skargi 29032/95; wyrok ETPC z 27 lutego 2001 r. w sprawie *Jerusalem p. Austrii*, nr skargi 26958/95.

¹² Wyrok ETPC z 13 stycznia 2015 r. w sprawie *Marian Maciejewski p. Polsce*, skarga nr 34447/05.

dziennikarskiej rzetelności, w oparciu o które powinna być dokonywana ocena zasadności interwencji państwa w wolność wypowiedzi dziennikarskiej:

- autorytet źródła, na podstawie którego sformułowano dany zarzut;
- okoliczność, czy przed publikacją została przeprowadzona dostateczna ilość badań;
- okoliczność, czy dana publikacja posługiwała się odpowiednio wyważonym tonem;
- okoliczność, czy osoby, których wypowiedzi dotyczyły, otrzymały możliwość „obrony” (czy miały możliwość wypowiedzieć się w sprawie będącej przedmiotem publikacji).

W kontekście powyższego pragniemy zwrócić uwagę Sądu na następujące kwestie dotyczące spornych artykułów, które mogą okazać się przydatne przy ocenie zgodności pracy ich autorów z wymienionymi standardami:

- kwestia wykorzystania wielu niezależnych badań i raportów renomowanych instytucji do oceny wpływu przemysłowej hodowli drobiu na środowisko;
- fakt przeprowadzenia wywiadów z wójtem zainteresowanej gminy, samymi jej mieszkańcami, a także z pracownikiem jednej z ferm znajdujących się na jej terenie;
- doświadczenie pozwanej fundacji w prowadzeniu śledztw dziennikarskich;
- okoliczność, że opisane wyniki śledztwa stanowiły jedynie wycinek ustaleń szeroko zakrojonego projektu dziennikarskiego, mającego na celu zbadanie związków szczerze dotowanego ze środków unijnych przemysłu drobiarskiego i chlewnego na środowisko i społeczności lokalne; okoliczność, że w projekt ten było zaangażowanych wielu dziennikarzy z różnych krajów, zaś jego inicjatorem była organizacja Greenpeace;
- okoliczność, że niekiedy dosadny język wykorzystany w spornych publikacjach posłużył do oceny wyników śledztwa, które należy uznać za budzące uzasadniony społeczny niepokój;
- okoliczność, że wypowiedzi pozwanego ██████████ przywołane w pierwszym z artykułów służą ocenie zjawiska budzącego udokumentowany sprzeciw mieszkańców gminy, której był wójtem w momencie trwania śledztwa dziennikarskiego;

- fakt, że autorzy pierwszego ze spornych tekstów podjęli próbę kontaktu z Cedrob S.A. na 14 dni przed datą publikacji;
- rzeczywisty wpływ na środowisko naturalne przemysłowych ferm drobiu, szeroko udokumentowany w literaturze specjalistycznej¹³

W odniesieniu do treści wypowiedzi o charakterze ocennym natomiast, należy zwrócić uwagę, że ETPC dopuszcza posługiwanie się pewną dozą przesady i prowokacji w publikacjach dotyczących spraw o znaczeniu publicznym¹⁴. Istotne przy ocenie dopuszczalności treści wypowiedzi jest to, czy służyła ona krytyce danej osoby czy zjawiska (w oparciu o wystarczającą podstawę faktyczną), czy też miała na celu jedynie bezproduktywną obrazę¹⁵. W pierwszym wypadku, Trybunał dopuszcza posługiwanie się wypowiedziami dosadnymi, ironicznymi, a w pewnych okolicznościach nawet funkcjonującymi w przestrzeni publicznej jako obraźliwe¹⁶. Warto też zwrócić uwagę, że Trybunał, oceniając tego rodzaju sprawy, każdorazowo zaleca badanie szerszego kontekstu wypowiedzi, nie poprzestając na ocenie jedynie poszczególnych sformułowań czy fragmentów¹⁷.

Rola mediów w społeczeństwach demokratycznych oraz szeroki zakres ochrony wypowiedzi o charakterze dziennikarskim

W ramach wspomnianego już wyżej zbiorowego aspektu wolności wypowiedzi, przez który realizuje się nieskrępowana debata publiczna, szczególne znaczenie przypisać należy działaniom mediów, których zasadniczą funkcją jest podejmowanie tematów społecznie ważnych oraz ujawnianie nieprawidłowości życia publicznego. Tę zasadniczą rolę mediów odzwierciedlają zapisy Konstytucji RP, w której wolność i pluralizm mediów podniesione zostały do rangi zasady ustroju (art. 14). Poprzez wolne media realizuje się prawo społeczeństwa do otrzymywania rzetelnych informacji o sprawach o publicznym znaczeniu¹⁸. Elementem pojawiającym się regularnie w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących spornych wypowiedzi dziennikarskich, jest odwołanie się do znaczenia wolnych mediów w społeczeństwach demokratycznych oraz ich roli jako czynnika kontrolnego

¹³ V. Rodić *et al.*, *The Environmental Impact of Poultry Production*, "Biotechnology in Animal Husbandry" 2011, nr 4 (27).

¹⁴ Wyrok ETPC z 7 listopada 2006 r. w sprawie *Mamere p. Francji*, skarga nr 12697/03.

¹⁵ Wyrok ETPC z 27 maja 2003 r., *Skalka p. Polsce*, skarga nr 43425/98.

¹⁶ Wyrok ETPC z 1 lipca 1997 r. w sprawie *Oberschlick p. Austrii*, skarga nr 20834/92.

¹⁷ *Ibidem*, par. 75; wyrok ETPC z 18 września 2012 r. w sprawie *Lewandowska-Malec p. Polsce*, skarga nr 39660/07.

¹⁸ *Ibidem*; wyrok ETPC z 20 maja 1999 r. w sprawie *Bladet Tromsø p. Norwegii*, skarga nr 21980/93.

władzy – tzw. stróża publicznego (ang. *public watchdog*) – którego zadaniem i obowiązkiem jest dostarczanie społeczeństwu informacji o kwestiach mających publiczne znaczenie, przy zachowaniu standardów dziennikarskiej rzetelności, a także realizowanie funkcji kontrolnej w odniesieniu do nieprawidłowości życia publicznego¹⁹. Pogląd ten odzwierciedla ponadto orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, który w wyroku K4/06 wskazał, że „rolą dziennikarzy jest rozpowszechnianie informacji i idei dotyczących spraw będących przedmiotem publicznego zainteresowania i mających publiczne znaczenie”²⁰.

W związku z tym, każda ingerencja w wolność wypowiedzi o charakterze dziennikarskim musi mieć charakter szczególnie uzasadniony przez wzgląd na wyższy interes znajdujący uzasadnienie w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka²¹. W rezultacie, prasa w społeczeństwach demokratycznych powinna korzystać ze szczególnej ochrony przed ingerencją w wolność wypowiedzi, ze względu na swą kluczową rolę dla właściwego funkcjonowania tychże społeczeństw.

Szersze granice dopuszczalnej wypowiedzi w sprawach publicznych oraz odnoszącej się do osób publicznych

Jak wynika z orzecznictwa ETPC, stopień ochrony prawa do wolności wypowiedzi podlega różnicowaniu w zależności od różnorodnych czynników, w tym od przedmiotu wypowiedzi oraz statusu podmiotu, do którego wypowiedź się odnosi²². W tym kontekście, nie budzi wątpliwości zarówno w orzecznictwie jak i w doktrynie, że najsilniejszą ochronę należy przypisać wypowiedzi politycznej lub odnoszącej się do spraw publicznych. Podwyższony standard ochrony przyznawany jest zatem każdemu, kto zabiera głos w sprawach istotnych choćby dla części danej zbiorowości²³. Istotne przy tym, że wypowiedź nie musi dotyczyć bezpośrednio sfery polityki. Z analogicznej ochrony do wypowiedzi politycznej korzystają bowiem wypowiedzi, którym można przypisać publiczne znaczenie²⁴. ETPC wymaga, by publiczne znaczenie wypowiedzi zostało dostrzeżone i uwzględnione przez organy krajowe, nie pozostawiając im w tym zakresie zbyt szerokiego marginesu oceny²⁵. Wydaje się, że

¹⁹ Zob. m.in. wyrok ETPC z 23 października 2012 r. w sprawie *Jucha i Žak p. Polsce*, skarga nr 19127/06.

²⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23 marca 2006 r., sygn. K 4/06

²¹ Wyrok ETPC z 23 maja 1993 r. w sprawie *Oberschlick p. Austrii*, skarga nr 11662/85, par. 58.

²² W. Brzozowski, A. Krzywoń, M. Wiącek, *op.cit.*, s. 226.

²³ *Ibidem*; wyrok ETPC z 26 kwietnia 1979 r. w sprawie *Sunday Times p. Wielkiej Brytanii*, skarga nr 6538/74.

²⁴ Wyrok ETPC z 10 lutego 2009 r. w sprawie *Eerikäinen i inni p. Finlandii*, skarga nr 3514/02.

²⁵ Wyrok ETPC z 25 czerwca 1992 r. w sprawie *Thorgeir Thorgeirson p. Islandii*, skarga nr 13778/88.

standard ten został dostrzeżony i jest konsekwentnie stosowany także w orzeczeniach sądów polskich, w tym Sądu Najwyższego²⁶.

Co więcej, szersze niż w odniesieniu do osób prywatnych są ramy dopuszczalnej krytyki osób publicznych, a taką niewątpliwie jest powód, jako były poseł na Sejm kilku kadencji i znany przedsiębiorca, o którym bez trudu można znaleźć publicznie dostępne informacje. Jako jeden z największych przedsiębiorców w regionie, jest on też niewątpliwie znany w społeczności lokalnej, zaś jego działalność budziła już wcześniej zainteresowanie mediów. Konieczność poddania wzmożonej społecznej kontroli działań polityków oraz osób związanych z szeroko pojętą sferą polityki nie budzi wątpliwości w orzecznictwie ETPC. Takie osoby powinny być zasadniczo przygotowane na poddanie ich działań ostrej krytyce²⁷. Co istotne w kontekście bieżącej sprawy, gdy dana wypowiedź zostanie uznana za istotną dla interesu publicznego, ochronę równą tej przynależnej krytyce polityków należy przyznać także wypowiedziom krytycznym wobec innych niż politycy podmiotów, także prywatnych, w tym przedsiębiorców²⁸. ETPC wprost wskazał, że duże przedsiębiorstwa muszą się liczyć ze zwiększonym zainteresowaniem opinii publicznej i powinny wykazywać się większą odpornością na krytykę²⁹. Powód, jako wpływowy przedsiębiorca, a ponadto osoba niewątpliwie związana ze sferą polityki, powinien więc liczyć się z poddaniem jego działalności zaostrej kontroli ze strony opinii publicznej.

IV. WNIOSKI

W opinii Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, w bieżącej sprawie istotnego znaczenia nabiera jej kontekst, a mianowicie, zainicjowanie procesu przez powoda w odpowiedzi na artykuł obnażający nieprawidłowości oraz negatywny wpływ przedsiębiorstwa, z którym jest utożsamiany, na środowisko oraz funkcjonowanie społeczności na terenach, gdzie wybudowano fermy Cedrob S.A. Zdaniem HFPC, działanie powoda w tej sytuacji nosi znamiona strategii SLAPP, które w obliczu drobiazgowości i rzetelności śledztwa dziennikarskiego prowadzącego do opublikowania spornych artykułów, nakierowane jest przede wszystkim na wywołanie efektu mrożącego przez uświadomienie pozwanym oraz wszystkim innym potencjalnym krytykom, że muszą się liczyć ze zdecydowaną reakcją

²⁶ Zob. m.in. wyrok SN z 26 lutego 2002 r., sygn. akt I CKN 413/01, Lex.

²⁷ Zob. m.in. wyrok ETPC z 12 lipca 2001 r. w sprawie *Feldek p. Słowacji*, skarga nr 29032/95; Wyrok ETPC z 8 lipca 1986 r. w sprawie *Lingens p. Austrii, op. cit.*

²⁸ Wyrok ETPC z 10 lutego 2009 r. w sprawie *Eerikäinen i inni p. Finlandii*, skarga nr 3514/02.

²⁹ Wyrok ETPC z 21 września 1994 r. w sprawie *Fayed p. Wielkiej Brytanii*, skarga nr 17101/90; wyrok ETPC z 15 lutego 2005 r. w sprawie *Steel and Morris p. Wielkiej Brytanii*, skarga nr 68416/01.

powoda, zdolnego do prowadzenia długotrwałej batalii prawnej w odpowiedzi na krytykę, choćby uzasadnioną.

Co więcej liczymy, że Wysoki Sąd zechce wziąć pod uwagę przytoczone na łamach niniejszego pisma standardy odnoszące się do wolności wypowiedzi. W szczególności HFPC pragnie podkreślić fundamentalne znaczenie wolności wypowiedzi o charakterze dziennikarskim dla prawidłowego funkcjonowania społeczeństw demokratycznych. Bez wolnej, nieskrępowanej wypowiedzi dziennikarskiej nie może być mowy o pluralistycznej debacie publicznej ani o społecznej kontroli spraw budzących uzasadnione społeczne zainteresowanie. Pragniemy wobec tego raz jeszcze zwrócić uwagę na realizowaną przez media funkcję kontrolną względem władzy – znajdującą odzwierciedlenie w określaniu mediów mianem publicznego stróża – a także na szerokie ramy dopuszczalnej wypowiedzi o znaczeniu publicznym. Ponadto, liczymy że Sąd weźmie pod uwagę także standard stosowany zarówno przez ETPC jak i SN, z którego wynika znaczące poszerzenie ram dopuszczalnej krytyki względem osób związanych z kręgiem szeroko rozumianej polityki, a także, jeśli sprawie można przypisać publiczne znaczenie, wpływowych przedsiębiorców.

Wyrażamy nadzieję, że zawarte w niniejszej opinii spostrzeżenia odnoszące się do standardów przestrzegania praw człowieka okażą się pomocne Wysokiemu Sądowi przy analizie i ocenie omawianej sprawy. Pragniemy jednocześnie zwrócić uwagę, że praktyka sądów krajowych sprzeczna z wytycznymi ETPC może narazić władze państwa na skargi do Trybunału i w konsekwencji na odpowiedzialność odszkodowawczą, wynikającą z naruszenia przepisów Konwencji.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
SKARBNIK ZARZĄDU


Lenur Kerimov

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
WICEPRZĘS ZARZĄDU


Piotr Kładoczny



INSTRUKSI
PENYUSUNAN

DAFTAR ISI

DAFTAR ISI

